

Andrzej Śliwiński

"Die fünf grossen Weltreligionen :
Hinduismus, Buddhismus, Islam,
Judentum, Christentum", wyd. Emma
Brunner-Traut, Freiburg im Breisgau
1975 : [recenzja]

Collectanea Theologica 47/1, 243-244

1977

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Brzmienie tej tezy nie jest nowe, lecz omawiana książka wnosi tu nowe akcenty, przede wszystkim w kontekście interpretacji dziejów człowieka i świata, jak również w odniesieniu do problemu zmartwychwstania ciała. Interesujące są także uwagi krytyczne, jakie autorzy czynią pod adresem, zbliżonej do ich koncepcji, tak zwanej „hipotezy ostatecznej decyzji”, wiążącej się przede wszystkim z nazwiskiem L. B o r o s a i jego *Mysterium mortis*.

Książkę zamykają dwie wypowiedzi: jedna o charakterze wykładu dla szerokiego kręgu odbiorców, druga zaś w formie kazania. Usiłują one przełożyć teoretyczne treści problemów eschatologicznych na żywy język przepowiadania. To usiłowanie, przewijające się przez całą książkę, czyni z niej nie tylko cenny głos na polu teologicznym, lecz również wartościową pomoc dla wszystkich, których interesują sprawy śmierci i tego, co po niej następuje.

ks. Jacek Bolewski SJ, Warszawa

Die fünf grossen Weltreligionen. Hinduismus, Buddhismus, Islam, Judentum, Christentum, wyd. Emma Brunner-Traut, Freiburg im Breisgau 1975, wyd. 3, Verlag Herder, s. 144.

Jako 488 tom *Herderbücherei*, ukazała się niewielka rozmiarami książka, poświęcona pięciu wielkim religiom, a mianowicie hinduizmowi, buddyzmowi, islamowi, judaizmowi i chrześcijaństwu. O potrzebie i wartości książki świadczy, między innymi, fakt, że w bliskiej odległości czasowej ukazały się jej trzy wydania, pierwsze w kwietniu 1974 roku, drugie w lipcu tegoż roku, natomiast trzecie w lutym 1975 roku. Książka ta nie ma charakteru rozprawy naukowej, ale jest pozycją popularyzatorską i — wedle założeń — została przeznaczona dla uczniów, wychowawców, zwłaszcza zaś dla nauczycieli religii i duszpasterzy, jak również dla tych, których interesuje w szczególności sposoby zagadnienie wielkich religii (s. 11).

Mimo popularyzatorskiego charakteru książki, autorowie są wybitnymi znawcami zagadnienia. Wydawczyni i autorka przedmowy oraz wstępu, poświęconemu wielkim religiom w ogólności, Emma Brunner-Traut, jest profesorem archeologii, członkiem kilku towarzystw i instytutów archeologicznych. Autor rozdziału o religii hinduskiej Peter Schreiner doktoryzował się na uniwersytecie w Monasterze z indologii. Rozprawkę o buddyzmie napisał Adel — Theodor Houry, profesor i kierownik seminarium z zakresu religioznawstwa na uniwersytecie w Monasterze. Autor traktatu o religii izraelskiej, żydowskiej, profesor Arnold M. Goldberg, studiował filologię semicką, egzegezę Starego Testamentu i egiptologię, jest kierownikiem katedry judaistyki na uniwersytecie we Frankfurcie nad Menem. Profesor Josef van Ess jest od 1968 roku profesorem zwyczajnym religioznawstwa przy uniwersytecie w Tybindze i jednocześnie autorem rozdziału na temat islamu. Rozdział o chrześcijaństwie napisał Walter Kasper, profesor dogmatyki w Tybindze, autor wielu publikacji.

Książka jest tworem kilku autorów i jako taka nie może być jednolita. Autorem chodzi o ukazanie, w jaki sposób każda religia odpowiada na bardzo egzystencjalne pytania człowieka, na czym polega zbawienie. Domeną religii jest to, co można nazwać systemem moralnym i wytycznymi postępowania jej wyznawców. Religie mówią człowiekowi, jakie dla niego ma znaczenie otaczający świat, drugi człowiek. Z jednej strony religie mają wiele wspólnych cech, z drugiej strony — świat wierzeń religijnych jest bardziej skomplikowany niż się wydaje, a kultura europejska nie jest jedyna, lecz jedna z wielu. Przedmiotem wierzeń jest bóstwo, ale każda religia inaczej je czci, wyznaje, przedstawia. Religie mają swoje dzieje historyczne. Bez nadmiernego balastu informacyjnego autorzy ukazują czytelnikom religie w historycznym rozwoju. Więcej uwagi poświęcają twórcom religii, okolicznościom

powstania, księgom świętym, atmosferze, jaką wytwarza religia, by w dalszym ciągu zanotować główne treści omawianych religii. Okazuje się, że wielkie religie nie są monolitem, lecz w wielkiej mierze są w szczegółach nieraz mocno zróżnicowane. Patrząc z tego punktu widzenia, chrześcijaństwo ukazuje się nam jako najbardziej rozbite wśród pięciu wielkich religii. Jednocześnie występują w nim najsilniejsze tendencje zmierzające ku zjednoczeniu, ku ekumenizmowi. Z punktu widzenia historycznego wielkie religie przeżywają okresy rozkwitu i zmięczenia, zamierania pewnych elementów, rodzenia się nowych treści, wzbogacanie w coraz to inne spojrzenia. Po omówieniu treściowym każdej religii zostają jeszcze raz wypunktowane najważniejsze jej treści oraz postawione czytelnikowi pytania, które mają mieć charakter refleksji nad omawianą religią i zarazem stanowią podstawę do dalszej dyskusji. Ta ostatnia może być bazą wyjściową do rozpoczęcia wspólnego dialogu między wielkimi religiami. Ważną dla dydaktyki i cenną w spopularyzowaniu rolę spełniają tablice chronologicznie ukazujące początki religii i ważniejsze daty z jej historii. Prócz tego rodzaju tablic, książka posiada również zestawienie chronologiczne w pięciu obok siebie kolumnach omawianych religii, co pozwala czytelnikowi zestawić czas powstania, ważniejsze wydarzenia w czasie, i ma wielkie znaczenie dla komparatystyki. Każda rozprawka jest nie tylko napisana z wielkim znanstwem, lecz również z obiektywizmem i jednocześnie miłością do danej religii.

Książka ta jest ze wszech miar interesująca, ciekawa i godna polecenia, tym bardziej, że współczesny świat, mimo rozbitcia, dąży do zbliżenia i jedności na bazie pluralizmu. Nie może być jednak o tym mowy bez pozytywnego nastawienia do każdej religii, bez znajomości ducha i głównych treści przede wszystkim wielkich religii. Te wszystkie tendencje zawiera niniejsza pozycja, dzięki czemu również realizuje wielkie myśli Soboru Watykańskiego II o stosunku Kościoła do religii niechrześcijańskich.

ks. Andrzej Śliwiński, Pelplin

Helmer RINGGREN i Ake V. STRÖM, *Religie w przeszłości i w dobie współczesnej*, przełożył ze szwedzkiego Bogdan Kupis, Warszawa 1975, Książka i Wiedza, s. 620.

Piętnaste wydanie książki zawierało ogłoszone drukiem w 1957 roku wykłady z historii porównawczej religii. W drugim wydaniu dodano opracowanie na temat religii izraelskiej, chrześcijaństwa i kilku nowszych ugrupowań religijnych, jak świadkowie Jehowy, mormoni. Wydanie trzecie przedstawia szerzej religie Dalekiego Wschodu. Czwarte wydanie ukazało się drukiem w Uppsali w 1968 roku i ma tylko mało znaczące uzupełnienia. Książka ta została przetłumaczona na wiele języków. Przekład polski pochodzi z wydania czwartego.

Na różne sposoby, z różnego punktu widzenia, można patrzeć na religie. Książka omawiana jest pozycją z zakresu religioznawstwa lub historii religii. Nauki te zajmują się religią, jej funkcjami i dziejami. Historia religii bada religie i zjawiska religijne z pozycji obserwatora nie zaangażowanego po stronie takiej czy innej religii. Historię religii świata w omawianej pozycji poprzedza syntetyczny i rzeczowy wykład na temat samej religii, a więc pojęcia religii, jej powszechności. Autorzy książek tego rodzaju korzystają z różnych metod i kryteriów podziału religii. H. Ringgren i A. V. Ström przyjęły zasadę podziału i grupowania religii według różnicy, jaka zachodzi między kulturą ludów piśmiennych i niepiśmiennych, podkreślając w ten sposób rolę pisma w dziejach ludzkich. Dalszym kryterium podziału jest klucz geograficzny i historyczny, według którego wymienieni autorzy omawiają religie ludów piśmiennych najpierw na Bliskim Wschodzie, a więc religie Egipcjan, Sumerów i Akadów, Semitów zachodnich, Hetytów; w dalszej kolejności roz-